

**ВІДГУК**  
**офіційного опонента**  
**на дисертацію Ю.В.Смаковського**  
**«Формування педагогічної культури майбутніх учителів**  
**музичного мистецтва засобами духовної музики»,**  
**представлену на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук**  
**за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

**Актуальність теми дисертаційного дослідження**

Об'єктивна необхідність ґрунтовної розробки теоретико-методологічних та методичних засад підготовки студентів педагогічних університетів до професійної діяльності зумовлюється потребами розвитку національної педагогіки, спрямованої на реалізацію її гуманістичної функції. Проблема досліджень широкого кола питань культури в системі музично-педагогічної освіти пов'язана з високими вимогами до студентів як майбутніх учителів музики, здатних вирішувати освітні і мистецькі завдання на основі законів культуротворення. У зв'язку з цим набувають поширення наукові дослідження у сфері професійної підготовки майбутніх учителів, метою яких є формування їх культурно-педагогічного потенціалу.

В той же час, у подоланні моральної кризи початку ХХІ століття суспільство все більше усвідомлює необхідність оновлення вищої педагогічної школи як осередку духовності, що ґрунтується на християнських цінностях добра, милосердя, правди, справедливості, визнання людської гідності. Тому звернення дисертанта до морально-естетичних можливостей духовної музики в підготовці учителів має велике значення для їх духовного зростання, для гармонізації благородних почуттів і педагогічних взаємин.

З огляду на вищезазначене вважаємо обрану тему дослідження Ю.В.Смаковського важливою і такою, що відповідає актуальним потребам музично-педагогічної науки і практики.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і**  
**рекомендацій, сформульованих у дисертації**

Детальне ознайомлення з текстом дисертації Ю.В.Смаковського дає підстави стверджувати, що розробка автором проблем культури і духовності в

мистецькій освіті забезпечується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних засад дослідження, фундаментальністю вивчення сучасних концептуальних положень філософії, психології та педагогіки про сутність та функції педагогічної культури як професійно-освітнього феномену (С.Вітвицька, В.Гриньова, О.Гуренко, І.Зязюн, Г.Падалка, О.Рудницька, Н.Сегеда, С.Чорна), про категорію духовності та освітній потенціал духовної музики (І.Карпенко, М.Маріо, Л.Москальова, Т.Ткаченко, В.Тушева) у єдності та взаємоузгодженості культурологічного, компетентнісного, системного, міждисциплінарного та особистісно орієнтованого підходів.

Підтвердженням значущості положень і висновків, сформульованих у дисертації, є незаперечна логіка вирішення поставлених завдань і послідовність у викладі науково-експериментального матеріалу. Відзначимо струнку логіку викладу змісту роботи, доцільність використання низки теоретичних та емпіричних методів дослідження. На позитивну оцінку заслуговує джерельна база дисертації (список використаної літератури складає 243 джерела, з них іноземними мовами – 8) та змістовні додатки.

### **Наукова новизна дисертаційної роботи**

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, що містять наукову новизну, виділимо *значущість* вперше розробленої та експериментально перевіреної моделі формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики, *вагомість* виявлених потенційних можливостей духовної музики у підготовці педагогів, а також доцільність та *взаємоузгодженість* розроблених критеріїв та показників визначення рівнів сформованості досліджуваного феномену.

Важливим науковим здобутком є те, що в результаті здійсненої дослідної роботи доповнено змістовий та операціональний компоненти професійної підготовки майбутніх учителів музики розробкою теоретико-методичного забезпечення культуротворчої складової навчально-педагогічної діяльності через її духовну сутність.

Суттєвим уточненням термінологічного апарату музично-педагогічної науки вважаємо сформульоване автором визначення поняття «педагогічна культура майбутніх учителів музики» як «складне інтегративне особистісне утворення, що охоплює комплекс педагогічних почуттів та мотивацій, художньо-педагогічну компетентність, гуманістично спрямований світогляд та мистецько-педагогічну творчість», а також розроблену структуру даного феномена у єдності емоційно-мотиваційного, когнітивно-аксіологічного, морально-світоглядного та діяльнісно-творчого компонентів.

Слід зазначити, що елементи наукової новизни у дисертаційній роботі сформульовано коректно та згідно нормативних вимог.

### **Оцінка змісту та завершеності дисертаційного дослідження**

Дослідницька позиція автора, що сформувалася на основі опанування широкого кола фундаментальних наукових джерел філософського, психолого-педагогічного та мистецтвознавчого змісту, будується з урахуванням власного практичного досвіду багаторічної викладацької діяльності. Дисертантом доведено, що духовна спрямованість професійної підготовки педагогів-музикантів значною мірою закладена у смислах музичних творів релігійного спрямування та культурно-освітньому характері їх інтерпретації. В результаті аналізу духовного потенціалу мистецьких зразків автором підтверджено культурно-освітню значущість сакральної та світської духовної музики, її суттєвий вплив на якість навчальної діяльності майбутніх фахівців мистецького профілю.

Вважаємо науково доцільним вивчення автором дисертаційної роботи феномену педагогічної культури учителя з позицій розвиненості позитивної професійної мотивації, можливостей пізнання цінностей культури, утвердження дієвої сутності моральних переконань та світоглядних орієнтацій, сформованості творчого потенціалу у розв'язанні мистецько-педагогічних завдань.

Важливим для розуміння ролі духовного середовища у професійній підготовці майбутніх учителів є висвітлення дисертантом функцій духовної музики на основі опанування праць А.Белого, В.Іванова, О.Лосева, Л.Москальової,

В.Соловійова. Автором доведено, що виховний, психологічний, стимулювальний, просвітницький, перетворювальний, креативний, комунікативний аспекти її впливу на особистість викликають емоційне піднесення, спонукають особистість до культивування позитивних моральних якостей та мотивують до педагогічної творчості.

Спираючись на освітньо-кваліфікаційну характеристику бакалавра музичного мистецтва, виробничі функції учителя, та керуючись принципом міждисциплінарних зв'язків дисертантом здійснено ретельний аналіз навчальних планів та робочих програм спеціальних дисциплін, у змісті яких духовна музика є активним засобом культурно-освітнього впливу. Це дало можливість дати оцінку можливостям фахових предметів в оптимізації формування педагогічної культури по всіх її компонентах.

На схвалення заслуговує розроблена дисертантом модель формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики на основі принципів, що є відображенням культуровідповідності, гуманістичної спрямованості, інтеграційної єдності, внутрішньо-дисциплінарних та міждисциплінарних зв'язків, плюралізму та професійної свободи.

Графічний варіант моделі повною мірою відображає структурно-змістовий та функціонально-процесуальний аспекти досліджуваного феномену. Серед взаємопов'язаних системних елементів змодельованого процесу цілком доцільними є розроблені організаційно-педагогічні умови реалізації поставлених дослідником практичних задач, пов'язаних зі створенням позитивної мотивації в навчальному діалозі, розширенням й поглибленням змісту навчання через акцентуацію ціннісно-сислової складової в опануванні музичних зразків, з використанням міждисциплінарних зв'язків у мистецько-педагогічному процесі.

Один з важливих елементів дослідження – конкретизація сутності та механізмів формування складових педагогічної культури майбутніх учителів засобами духовної музики через пізнавальні, мотиваційно-світоглядні та діяльнісно-творчі елементи фахового навчання. Розроблена та впроваджена в практику професійної підготовки студентів методика формування педагогічної

культури майбутніх учителів засобами духовної музики характеризується цілісністю змісту й взаємоузгодженістю складових. Вона засвідчила свою ефективність у процесі опанування студентами бакалаврату навчальних дисциплін («Історія зарубіжної музики», «Історія української музики», «Аналіз музичних творів», «Хорове диригування», «Хоровий клас»), де застосування музичних творів духовного змісту є абсолютно прийнятним і природним.

Позитивної оцінки потребує здійснений дисертантом констатувальний експеримент, що дозволив розподілити респондентів у відповідності до розроблених критеріїв за чотирма рівнями сформованості педагогічної культури – креативним, компетентним, нормативним та адаптивним. В результаті діагностичних дій, проведених в чотирьох педагогічних навчальних закладах України (м. Бердянськ, м. Суми, м. Бердянськ, м. Вінниця), було виявлено низку протиріч та здійснено аналіз недоліків педагогічного керівництва навчально-професійною діяльністю студентів в аспектах культуротворення.

На схвалення заслуговує авторський спецкурс «Особливості ознайомлення студентів з духовною музикою», оволодіння яким мало позитивний вплив на морально-духовну сферу майбутніх учителів, формування їх музичного тезаурусу та художнього світогляду через усвідомлення ціннісних смислів опанованих музичних зразків. Застосування таких форм навчальної групової роботи зі студентами як лекція-огляд, лекція з елементами проблемного викладу, лекція-діалог, лекція-полілог дозволило досягнути глибини вербальної, виконавської, а також художньо-педагогічної інтерпретації духовної музики і релігійних текстів.

Застосування у формувальному експерименті комплексу проблемно-пошукових методів (проблемний виклад матеріалу, моделювання професійних ситуацій, «звукові» вікторини, конференції, кейс-метод, цікавий метод мікровідкриттів), а також низки аналітико-інтерпретаційних, експресивних, ігрових, інтерактивних методів дозволило розкрити креативний потенціал студентів, спрямовуючи його на удосконалення таких особистісних якостей як здатність до художніх перетворень та духовно-педагогічної імпровізації.

За результатами формувального експерименту, проведеного в чотири етапи, було підтверджено ефективність застосованих методів навчальної роботи зі студентами у відповідності до поставлених завдань пояснювально-ілюстративного, аналітично-інтерпретаційного, проблемно-дослідницького та проектно-презентаційного змісту. Продуктивність авторської методики у процесі міждисциплінарної взаємодії було забезпечено застосуванням традиційних та інноваційних форм індивідуальної, ансамблевої та колективної роботи в аудиторіях та позааудиторний час та всіх чотирьох етапах формувальної роботи - початковому, ресурсному, імітаційному, трансформаційному.

Більш вагомі кількісні та якісні позитивні зрушення в формуванні компонентів педагогічної культури в експериментальній групі порівняно з контрольною було зафіксовано автором у ретельно розроблених таблицях на основі розрахунків з використанням методів математичної статистики (методу статистичного t-критерія розподілу Стюдента та методу дисперсійного аналізу Р. Фішера).

Висновки, що окреслюють результати дослідження, є змістовними, обґрунтованими та такими, що відповідають його змісту.

### **Значущість дослідження для науки і практики**

Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Матеріали даної наукової роботи можуть бути використані при укладанні навчальних програм мистецького змісту для закладів вищої педагогічної освіти, при розробці навчальних і методичних матеріалів з метою посилення духовно-практичної складової професійної підготовки студентів, а також в системі післядипломної освіти та підвищення кваліфікації у процесі вирішення культурно-просвітницьких задач. Створений дисертантом репертуарний каталог духовних творів допоможе студентам у доборі духовної музики для навчальної та майбутньої професійної діяльності.

### **Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях**

Вважаємо, що результати дослідження повною мірою *апробовано* на 9 науково-практичних конференціях (6 міжнародних, 3 всеукраїнських та 1

міжвузівській). та висвітлено у 13 одноосібних публікаціях автора (5 наукових статей у фахових виданнях України з психолого-педагогічних наук, 5 тез доповідей у матеріалах конференцій, 2 статті у колективних монографіях, 1 - у міжнародному виданні).

### **Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації**

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату дисертації відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Ю.В.Смаковським дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

### **Дискусійні положення та зауваження**

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Ю.В.Смаковського, висловлюємо деякі зауваження і побажання дискусійного характеру.

1. З метою поглиблення функціональної компоненти авторської методики бажано було б розширити науково-теоретичне і виробничо-практичне обґрунтування розроблених організаційно-педагогічних умов формування педагогічної культури майбутніх учителів музики (р. 2.3., с.126 - 127), висвітливши психолого-педагогічні та художньо-освітні особливості їх реалізації.

2. На нашу думку, для більш цілісного й повного представлення в тексті дисертації різних ланок педагогічної взаємодії у формуванні педагогічної культури майбутніх учителів не зайвим було б висвітлити результати впровадження авторської методики на виробничій практиці студентів в їх урочній та позаурочній музичній роботі з учнями.

3. В експериментальному розділі дисертації бажано більш широко представити національний музичний репертуар, що використовувався з метою формування педагогічної культури студентів. Ми переконані: на духовну сферу педагога ХХІ століття має суттєвий вплив не тільки духовна музика минулого (М.Березовський, Д.Бортнянський, А.Ведель, М.Лисенко, М.Леонтович,

К.Стеценко), але й музика таких сучасних українських композиторів як Г.Гаврилець, В.Зубицький, В.Польова, В.Степурко та інші. На жаль, духовний потенціал сучасної музики та народної духовної музики в авторській методиці використано недостатньо.

Втім, висловлені зауваження є частковими, дискусійними і не впливають на в цілому позитивну оцінку виконаної дисертаційної роботи.

### **Загальні висновки і оцінка дисертації**

Дисертація Ю.В.Смаковського «Формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики» є самостійним, структурно завершеним дослідженням, що за рівнем наукової новизни, теоретичного і практичного значення, обґрунтованості результатів відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кандидатських дисертацій та п.п. 9, 11, 12 діючого «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року, № 656), а її автор, Юрій Васильович Смаковський, заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

#### **Рецензент:**

кандидат педагогічних наук,  
доцент, професор кафедри теорії  
та методики музичної освіти, хорового співу і диригування  
Національного педагогічного університету  
імені М.П.Драгоманова

